

Pusztai Gabriella – Kocsis Zsófia
Oktatáskutatás a Debreceni Egyetemen

Bevezetés

A Debreceni Egyetem tudományos életében alapításától kezdve központi szerepet játszik az oktatáskutatás. A neveléstudománnyal foglalkozó tanszéket 2018-ban megalapító, esztétikai neveléssel foglalkozó akadémikus professzor, Mitrovics Gyula nevéhez fűződik az első oktatáskutató műhely létrehozása (Vincze 2011; 2017). A katedrán öt követő Karácsony Sándor, akinek nyelvpedagógiai elméletét a nyelvészek is számon tartják, nívós doktori kutatói műhelyt hozott létre, tanítványi köre és a Debreceni Egyetemen elhelyezett hagyatéka ma is őrzi ennek emlékét (Kontra 2014; Vincze 2019). Ez az örökség kötelezi a kutatóműhely mai vezetőjét és tagjait a szorgalmas és felelősségteljes kutatómunkára.

Neveléstudományi doktori program

Napjainkban az oktatásügy folyamatainak összefüggésrendszere kitágult, és az oktatáskutatók által vizsgált problémák egyre komplexebbek lettek. Az oktatási rendszerek dinamikus növekedésüknek köszönhetően egyre több társadalmi és életkori csoportot érnek el, ebből kifolyólag a neveléstudományi kutatás már nem korlátozódik osztálytermi folyamatokra, tematikus, térbeli és diszciplináris keretei kiszélesedtek. A Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi doktori programja arra hivatott, hogy az oktatásban, nevelésben végbemenő változásokat nyomon kövesse, és az aktuális problémákkal foglalkozó doktoranduszok, kutatók munkáját segítse. A Debreceni Egyetem Nevelés- és művelődéstudományi doktori programja 1993-ban szerveződött abból a célból, hogy a nevelés és a művelődés társadalmi és történeti összefüggéseit feltárja. Mindemellett a doktori program jelentős szerepet vállal a nemzetközi kapcsolatok ápolásában mind az oktatás, mind a kutatás területén. A doktori program a magyar oktatásügyet Kárpát-medencei oktatásügyként értelmezi, a kutatások jelentős része a határon túli magyar tannyelvű oktatási intézményekre is kiterjed. A program különös fontosságot tulajdonít a nemzetközi összehasonlításoknak, és figyelmét elsősorban Közép-Európa szélesebb perspektívából szemlélt oktatásügyére és művelődésére fordítja. Mivel az utóbbi három évtized oktatáspolitikai változásainak jelentős vonulata a fenntartói sokszínűség kialakulása, a kutatások fontos eleme az intézményfenntartó szektorok vonzásának, eredményességének az összevetése is.

A doktori programban való részvétel, a fokozatszerzés nemcsak a felsőoktatásban elérhető legmagasabb egyetemi végzettség, hanem az egyén életének jelentős állomása. A doktoranduszok egy aktív kutatói közösség tagjaivá válnak, bekapcsolódhatnak a folyamatban levő kutatásokba, és ezzel az oktatáskutatás széles spektruma válik elérhetővé számukra. A doktori képzés során nemcsak kutatói tapasztalatokra tesznek szert, hanem lehetőségük nyílik megismerkedni, illetve együtt dolgozni dinamikus fejlődő nemzetközi és hazai kutatási projektekben.

A jelenlegi doktori programba jelentkezők négy alprogram közül választhatják ki azt, amelyik a legjobban megfelel az érdeklődési körüknek és a kutatási témájuknak. A *köz- és felsőoktatási alprogram résztvevői* az oktatást kutatva nemcsak a tanulás-tanítás területeire fókuszálnak, hanem annak nemzetközi, társadalmi, kulturális, történeti, gazdasági és politikai összefüggésrendszerében értelmezik az oktatásügyi folyamatokat. Az *oktatáskutatás és alkalmazásai alprogram* elsősorban a tanárok számára kínál kutatási lehetőséget mind a tanárképzés, mind a tanári tevékenység, az iskolai tanítás vagy az úgynevezett diszciplináris didaktikai kutatások témakörében. A képzési és a kutatási kínálat

a természettudományok oktatásának problémakörétől a humán tudományokon keresztül a művészet- és sportpedagógiáig terjed.

A felnőttképzési, szakképzési és közművelődési alprogram a felnőttek széles értelemben vett tanulásával, tanításával, művelődésével kapcsolatos témaköröket foglalja magában. Legfontosabb kutatási területei a közoktatás, a szakképzés, a felsőoktatás, valamint a közművelődés felnőtteket érintő szakpolitikái, az idesorolt intézményrendszer működése, az ezekhez kapcsolható tanulási folyamatok. E kérdéskörök kiemelten érintik a képzés és a gazdaság kölcsönhatását, a helyi társadalmak tanulásban betöltött szerepét, a kultúraátadás folyamatát, a tömegkommunikáció és a szórakoztatás kérdéskörét.

A nevelés- és művelődéstörténet alprogramban különös hangsúlyt kap a társadalmi egyenlőtlenségek és a társadalmi hátrányok kutatása. Ezek az ifjúság mérvadó társadalmi struktúrákhoz és mintákhoz való alkalmazkodását vizsgálják, továbbá elemzik a társadalmi szerkezet és rétegződés, a térbeli és a társadalmi mobilitás, valamint az oktatás kölcsönhatásait.



1. kép

A Neveléstudományi doktori program oktatói és doktoranduszai

Jelenleg 43 doktorandusz folytatja a tanulmányait a Neveléstudományi doktori programban, közülük négyen Stipendium Hungaricum ösztöndíjasok. A külföldi hallgatóink Kolumbiából, Jordániából és Szíriából érkeztek. A program mind a nemzetköziesedő oktatáskutatásban való részvételével, mind a doktori képzés tudományos és társadalmi igényeket kielégítő szerepvállalásával hozzájárul az egyetem nemzetközi kapcsolatainak a bővítéséhez.

A Neveléstudományi doktori programban a képzési struktúra 2016-os átalakítása óta még céltudatosabbá vált a képzési háló: a doktoranduszok a főkollégiumokra építve a komplex vizsgáig elkészítik a disszertációjuk elméleti fejezeteinek első változatát, majd tézisdolgozatot nyújtanak be egy tézisszerű bevezetővel és az empirikus kutatásuk aprólékos lépésekre lebontott tervezetével. Kezdetől szorgalmazzuk a tudományos részeredmények publikálását különböző hazai és nemzetközi folyóiratokban. A kutatómódszertani gyakorlatok, a tudományos viták gyakorlására kialakított kutatási szemináriumok, a kutatói készségfejlesztés tantárgyi blokkja mind abban segít, hogy doktoranduszaink felkészült kutatóként vegyék át a doktori oklevelet. A komplex vizsga után folytatódnak a kutatási szemináriumok, amelyeken a készülő dolgozatok empirikus elemző fejezeteit vitatjuk meg, és a statisztikai elemzéseket is kurzussal támogatjuk. A tudománykommunikációs kurzusokon nemcsak az

írásbeli és a szóbeli közlésre készítjük fel a doktoranduszokat, hanem egy kutatási eredményeket bemutató kisfilm elkészítésében is segítjük a végzősöket.

A szemeszter tervezésekor kiemelten fontosnak tartjuk, hogy a külföldi egyetemekről érkező doktori hallgatóink a magyar tannyelvű doktoranduszokkal együttműködve a kutatócsoportok munkájába is bekapcsolódjanak. Támogatjuk a közös konferencia-előadások, a közös publikációk megszületését, hogy ezzel is felkészítsük a doktorjelölteket egy, a jövő tudományosságában fontos képesség kialakítására, a nemzetközi teammunkában való eredményes együttműködésre. A doktori programunk hitvallása, hogy kezdettől fogva a tudományos életre készítjük fel a hallgatóinkat, ezért az alumnusainkat bekapcsoljuk a közös kutatásokba, és kutatói tapasztalataikat a képzésben is hasznosítjuk.

Doktoranduszaink számára publikálási lehetőséget biztosítunk a Debreceni Egyetemi Kiadó *Central European Journal of Educational Research* (CEJER) című folyóiratában, amely kommunikációs csatornát biztosít a dinamikusan változó oktatási és kutatási erőterben dolgozó oktatáskutatók számára. A CEJER folyóirat arra törekszik, hogy összekapcsolja a különböző országok és kontinensek hasonló kutatási problémáin dolgozó oktatáskutatóit, és ezzel széles körképet kínáljon egy-egy vizsgált témakörben.

Arra is ösztönözzük a fiatal doktoranduszainkat, hogy rendszeresen pályázzanak különböző ösztöndíj-lehetőségekre, pályázatokra. Ösztöndíjas hallgatóink bizonyosságot tettek kutatói ambícióikról és helytállásukról: az Országos Tudományos Diákköri Konferencián kiemelkedő teljesítményeket értek el, van köztük Pro Scientia aranyérmes diákkörös is. Kutatói és szakmai elhivatottságról tanúskodik a Junior Prima díjas doktori hallgatónk munkássága. Doktoranduszaink sikeresen szerepeltek a Nemzeti Kiválóság és az Új Nemzeti Kiválóság Pályázatokon, egyikük Szent-Györgyi Young Investigator Award díjat nyert, továbbá eredményesen szerepelnek a Hungarian Educational Research Association „Legjobb nevelés- és oktatáskutatói mű” pályázatán is, de nemzetközi konferenciákról is hoztak már el Best paper díjat. Az alumnusaink között Bolyai János kutatási ösztöndíjasok, Új Nemzeti Kiválóság posztdoktori ösztöndíjasok, Gázsó Ferenc-emlékdíjas és Erdei Ferenc-díjas kutatók is vannak, és többen elnyerték a Magyar Tudományos Akadémia vagy a Nemzeti Kulturális Alap könyvkiadási pályázatait. A munkatársaink és a doktoranduszaink közül egyre többen publikálnak az exkluzív nemzetközifolyóirat-adatbázisokban jegyzett folyóiratokban is (Bocsi et al. 2017; Kovács 2019; Pusztai–Márkus 2019; Pusztai–Demeter 2019; Pusztai–Kocsis 2019).

A Neveléstudományi doktori program célja nemcsak az, hogy fokozatszerzésig támogassa a doktoranduszok munkáját a tudományos életben, hanem az is, hogy a doktori iskola vezetői, oktatói és hallgatói olyan szakmai közösséget alkossanak, amelyben a fokozat megszerzése után is együtt fejlődnek, tanulnak és kutatnak. Az elismert kutatóink és doktoranduszaink közös munkájának legjobb példája a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja, a CHERD-Hungary.

CHERD-Hungary

A Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központját a nemzetközi fórumokon CHERD-Hungary néven ismerik. A központ elsősorban a felsőfokú képzés körében végez alapkutatásokat és alkalmazott kutatásokat Magyarországon, valamint a környező országokban. Olyan aktuális fejlesztési kérdésekkel foglalkozik, amelyek hasznosíthatók az intézményi és a regionális szintű oktatáspolitikai döntések során. A kutatócsoport munkássága túlmutat a kutatások lebonyolításán, hiszen inspiráló szakmai környezetben tudományos műhelyt biztosít a kutatók számára. A fiatal kutatók, doktoranduszok körében a CHERD egyet jelent a legjelentősebb gyakorlőhellyel. A központ célja, hogy a hallgatókat minél hamarabb bevonja a tudományos életbe, és folyamatos kutatásai révén lehetőséget biztosítson a fiatal generációnak a kutatói képességeik fejlesztésére. Ennek érdekében a CHERD egyaránt részt vállal a mester- és a doktori képzésben is. Ebből kifolyólag a hallgatók már a mesterképzés alatt olyan ismeretekre tesznek szert, amelyek segítségével felkészülhetnek az önálló kutatómunkára. A fiatal

kutatók mellett, hogy szerepet vállalnak az egyes kutatásokban, aktívan részt vesznek a kutatócsoport eredményeinek a publikálásában, hazai és nemzetközi konferenciákon való bemutatásában, könyvsorozataink (*Régió és Oktatás; Oktatáskutatás a 21. században; Oktatáskutatók Könyvtára*) szerkesztésében.



2. kép

A CHERD Kutatóközpont könyvbemutatói

A CHERD-Hungary kutatócsoport jelenlegi kutatása a 123847-es számú „Társadalmi és szervezeti tényezők szerepe a hallgatói lemorzsolódásban” című NKFIH-projekt. A kutatás fő célkitűzése a relatíve nagy arányú hallgatói lemorzsolódás időbeli változásainak vizsgálata a magyar felsőoktatásban. A vizsgálat célja egyrészt a magas lemorzsolódási kockázatú képzések azonosítása, majd a lemorzsolódók és a perzisztensek közötti eltérések vizsgálata demográfiai jellemzők, társadalmi státus és területi-regionális hovatartozás alapján. További cél a felsőoktatási jelentkezési döntést megelőző tényezők és a képzés során felmerülő felsőoktatási lemorzsolódást előrejelzők azonosítása. Végül a lemorzsolódási kockázat, a hallgatói attitűd- és tevékenységstruktúra, valamint az intézményi környezet kölcsönhatásaira koncentrálna egy lemorzsolódást szűrő- és korai jelzőrendszer kidolgozásának a tudományos megalapozása céljából. A kutatás első eredményeit a *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban* című kötetben publikáltuk (Pusztai–Szigeti 2018). A kutatás második körében olyan volt hallgatókat kerestünk fel, akik az elmúlt 10 évben diplomaszerezés nélkül félbehagyták felsőoktatási tanulmányaikat valamelyik magyarországi (elsősorban észak-alföldi) vagy határon túli felsőoktatási intézményben. A 2018-ban végzett kutatás eredményeit foglaltuk össze a *Lemorzsolódott hallgatók 2018* gyorsjelentésben (Kovács Klára et al. 2019).

2018 tavaszán a Wáli István Református Cigány Szakkollégium kezdeményezésére a központ komplex kutatást végzett, amelynek célja a hátrányos helyzetű tanulók továbbtanulását támogató tényezők feltárása volt. Az iskolák eredményes gyakorlatai, a hátránykompenzáló tapasztalatai, valamint a tanulói és a hallgatói tapasztalatok révén olyan javaslatokat fogalmaztunk meg, amelyek a tanulói eredményesség erősítését, az intézmények, a pedagógusok és a tanulók munkájának hatékonyabbá tételét célozzák meg, és így különösen fontosak lehetnek a szakkollégiumok és az oktatáspolitiká számára.

A kutatócsoport 2017-ben kapcsolódott be az Erasmus+ és a KA2 partnerség égisze alatt megvalósuló PETRA (Promotion of Teaching and Learning Excellence in Azerbaijan Universities) elnevezésű kutatásba, amelynek célja a technológia és az innováció fokozott felhasználása, az oktatás és kutatás támogatásának a biztosítása, valamint az európai partnerekkel tartós partnerségek létrehozása. A projekt keretein belül 2017. október 19-én nemzetközi konferenciát szerveztünk a Debreceni Egyetemen *Promoting Excellence in Teaching and Learning in Azerbaijani Universities* címmel. A konferencián nemcsak a projekt kutatói, hanem a doktoranduszaink is aktívan részt vettek. 2019-ben Erdei Gábor, Juhász Erika, Salih Sahin és Adnan Kaan szerkesztésében jelent meg a *Ways of Promoting Excellence in Higher Education* című tanulmánykötet.

A CHERD kutatócsoportja részt vett a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával a *Vallási változás Magyarországon* című kutatási projektben. Ennek legfőbb célja a magyarországi vallási változás átfogó szociológiai vizsgálata volt. További célkitűzése a változás társadalmi jellemzőinek a feltárása a vallás különböző dimenzióiban és típusaiban, valamint az időbeli összehasonlítás a rendelkezésre álló korábbi adatokkal. Ezen túlmenően vizsgálta a vallási szocializáció hatását, valamint azt, hogy az aktuális társadalmi változások milyen hatást gyakorolnak a vallásosság magyarországi változására (Pusztai 2020).



3. kép

A kutatócsoport tagjai a Hit és tudomány konferencián

A központ az utóbbi évtized számos jelentős kutatásában vett részt, amelyek a következők voltak:

- A XXI. századi közoktatás, fejlesztés, koordináció / Középfokú intézmények eredményességét meghatározó tényezők vizsgálata, illetve Felzárkóztató programok hatásvizsgálata (2014);
- IESA (2013–2016) Effects of Institutional Integration on student achievement in Higher Education / A hallgatói eredményességre gyakorolt intézményi hatás a felsőoktatásban;
- SZAKTÁRNET (2013): Szakmai szolgáltató és kutatást támogató regionális hálózatok a pedagógusképzésért az Észak-alföldi régióban;
- TECERN (2013): Teacher Education Central European Research Network;
- HERD (2011–2012): Higher Education for Social Cohesion. Cooperative Research and Development in a Cross-border area;
- REVACERN (2007–2009): Religions and Values: Central and Eastern European Research Network / Vallások és Értékek: Kelet- és Közép-európai Kutatási Hálózat;
- TERD (2007–2010): Tertiary Education and Regional Development / A harmadfokú képzés szerepe a regionális átalakulásban;
- BCE (2006–2007): The Bologna Process in Central Europe/A bolognai folyamat a Kárpát-medencében);
- Regionális Egyetem (2002–2005).

Irodalom

Bocsi, Veronika – Fényes, Hajnalka – Markos, Valéria 2017. Motives of volunteering and values of work among higher education students. *Citizenship Social and Economics Education 2*: 117–131.

Erdei, Gábor – Juhász, Erika – Salih, Sahin – Adnan, Kaan 2019. *Ways of Promoting Excellence in Higher Education*. Pegem Akademi Yayincilik Egitim Danismanlik Hizmetleri Tic. Ltd. Ankara.

Kontra Miklós 2014. Néhány töredékes megjegyzés Karácsony Sándor nyelvészetéről. In: Heltai Miklós – Lányi Gusztáv (szerk.) *Karácsony Sándor és a magyar pszichológia*. Széphalom Könyvműhely. Budapest. 131–135.

- Kovács, Klára 2019. A Survey of the Interrelation Between Sports and Persistence Among Students in Five Countries. *Journal of College Student Retention* 20: 1. <https://doi.org/10.1177/1521025119889588> (2020. április 23.)
- Kovács Klára – Ceglédi Tímea – Csók Cintia – Demeter-Karászi Zsuzsanna – Dusa Ágnes Réka – Fényes Hajnalka – Hrabéczy Anett – Kocsis Zsófia – Kovács Karolina Eszter, Markos Valéria, Máté-Szabó Barbara, Németh Dóra Katalin – Pally Katalin – Pusztai Gabriella – Szigeti Fruzsina – Tóth Dorina Anna, Váradi Judit 2019. Lemorzsolódott hallgatók 2018. *Oktatókutatók könyvtára* 6. University of Debrecen – CHERD. Debrecen.
- Pusztai, Gabriella – Demeter-Karászi, Zsuzsanna 2019. Analysis of Religious Socialization Based on Interviews Conducted with Young Adults. *Religions* 6: 365.
- Pusztai, Gabriella – Kocsis, Zsófia 2019. Combining and Balancing Work and Study on the Eastern Border of Europe. *Social Sciences* 6: 193.
- Pusztai, Gabriella – Márkus, Zsuzsanna 2019. Paradox of assimilation among indigenous higher education students in four central European countries. *Diaspora Indigenous and Minority Education* 13: 4.201–216.
- Pusztai Gabriella – Szigeti Fruzsina 2018. *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Pusztai Gabriella 2020. *A vallásosság nevelésszociológiája*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Vincze Tamás 2011. Pedagógiai kutatások a debreceni egyetem első évtizedeiben. In: Pusztai Gabriella – Németh Nóra (szerk.) *Útközben*. University of Debrecen, CHERD. Debrecen. 17–32.
- Vincze Tamás 2017. *Alkotás és iskolateremtés: Pedagógia tanszék a Tiszántúl egyetemén 1918 és 1941 között*. Debrecen University Press. Debrecen.
- Vincze Tamás (szerk.) 2019. *Örök magyar professzor üzenete: Tanulmányok Karácsony Sándorról*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.

Pusztai, Gabriella – Kocsis, Zsófia: Educational research at the University of Debrecen

Az írás szerzőiről

Pusztai Gabriella

egyetemi tanár, intézetigazgató
Debreceni Egyetem
gabriela.pusztai[kukac]gmail.com

Kocsis Zsófia

tanársegéd
Debreceni Egyetem
Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet
kocsis.zsofia[kukac]arts.unideb.hu